ZULFIYA QUROLBOY QIZI ASARLARIDA AYOL PSIXOLOGIZMI TALQINI

Ismoilova Dilfuza Aminboy qizi
Toshkent tibbiyot akademiyasi, o'zbek tili o'qituvchisi
E-pochta: dilfuzaismoilova75@gmail.com

Qabul qilindi: 23.10.2025
Ko'rib chiqildi: 24.10.2025
Tasdiqlandi: 25.10.2025

Kalit so'zlar:
ayol psixologiyasi, lirika, Zulfiya, ayol obrazi, ruhiy kechinma, ona, sevgi, sadoqat, ma'naviyat.

Ключевые слова:
женская психология, лирика, Зульфия, женский образ, душевные переживания, мать, любовь, верность, духовность.

Keywords:
female psychology, lyric poetry, Zulfiya, female image, emotional experience, mother, love, devotion, spirituality.

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri bo'lgan Zulfiya Qurolboy qizi ijodida ayol psixologiyasining ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Shoiraning she'rlarida ayol qalbining nozik kechinmalari, ruhiy izlanishlari va ichki dunyosining murakkabligi yoritilgan. Tadqiqotda Zulfiya asarlaridagi ayol obrazining badiiy talqini, uning jamiyatdagi o'rni hamda insoniy fazilatlar bilan uyg'unligi ko'rsatib berilgan.

Аннотация. В данной статье анализируются особенности отражения женской психологии в творчестве одной из крупнейших представительниц узбекской литературы — Зульфии Куролбой кизи. В её поэзии раскрываются тонкие душевные переживания женщины, её внутренний мир и сложные психологические состояния. В исследовании рассматривается художественная интерпретация женского образа, его роль в обществе и гармония с общечеловеческими ценностями.

Annotation. This article analyzes the representation of female psychology in the works of one of the prominent figures of Uzbek literature, Zulfiya Qurolboy qizi. Her poetry deeply explores the emotional world of women, their inner feelings, and complex psychological states. The study highlights the artistic interpretation of the female image, its social role, and its harmony with universal human values.

Kirish. O'zbek adabiyotining boy tarixida ayol obrazini chuqur psixologik tahlil asosida tasvirlagan ijodkorlar orasida Zulfiya Qurolboy qizi alohida o'rin egallaydi. U o'zining badiiy mahorati, yuksak insoniy fazilatlari va nozik his-

tuyg‘ulari bilan o‘zbek ayolining ruhiy olamini butun go‘zalligi bilan namoyon eta olgan shoira sifatida tanilgan. Zulfiya ijodining markazida inson, ayniqsa ayol qalbi va uning murakkab ruhiy kechinmalari turadi. XX asrning o‘rtalarida yashab ijod qilgan Zulfiya o‘z davrining ijtimoiy-siyosiy hayotida faol qatnashgan, ammo shunga qaramay, uning she’riyati siyosiy mavzulardan ko‘ra insoniy tuyg‘ular, muhabbat, sadoqat va ona mehrini yoritishga bag‘ishlangan. Shoira she’rlarida ayol nafaqat oilaviy doirada, balki butun jamiyat hayotida muhim o‘rin tutuvchi kuchli, sabrli, aql-zakovatli shaxs sifatida tasvirlanadi. Zulfiya asarlarida ayol psixologiyasi — bu faqat his-tuyg‘ular ifodasi emas, balki ruhiy izlanish, ichki kurash va o‘zligini anglash jarayonidir. Shoira o‘z qahramonlarini idealizatsiya qilmaydi, balki ularni hayotiy, tabiiy va samimiy holatda ko‘rsatadi. Shu jihatdan, Zulfiya lirikasida ayol obrazi o‘zbek ayolining tarixiy taqdirini, uning hayotiy kurashlarini, orzu-umidlarini, dardu quvonchlarini ifoda etuvchi ramziy va real timsolga aylanadi. Shoira ijodidagi ayollar — bu hayot sinovlariga bardoshli, ammo yuragida cheksiz muhabbat va ezgulikni asrab yashovchi insonlardir. Ular orqali Zulfiya insoniylik, vijdon, mehr-muruvvat kabi umuminsoniy qadriyatlarni ilgari suradi. Shu bois Zulfiya Qurolboy qizi asarlaridagi ayol psixologizmini o‘rganish nafaqat adabiyotshunoslik uchun, balki inson ruhiyatini, jamiyatdagi ayolning o‘rni va rolini anglash uchun ham muhimdir. Mazkur maqolada shoira ijodida ayol ruhiyatining badiiy talqini, ichki kechinmalarni tasvirlash usullari hamda ularning o‘zbek adabiyotidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida shoiraning ayrim she’rlaridan misollar keltirilib, ularning psixologik tahlili amalga oshiriladi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbek adabiyotshunosligida ayol obrazining badiiy talqini va ruhiy olamini o‘rganish masalasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab alohida ilmiy yo‘nalish sifatida shakllandi. Ayniqsa, o‘zbek ayol shoiralari ijodida ayol psixologiyasini tahlil qilish masalasi ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan yoritilgan. Bu borada Zulfiya Qurolboy qizi ijodi o‘zining samimiyligi, lirizmi va ichki kechinmalarni yuksak badiiy darajada ifodalashi bilan ajralib turadi. Adabiyotshunos olimlar orasida Zulfiya ijodini tahlil qilgan N. Karimov, M. Qo‘shjonov, D. G‘anieva, G. Xo‘jayeva va boshqalar shoira lirikasining psixologik mohiyatiga e’tibor qaratganlar. N. Karimov o‘zining “O‘zbek adabiyotida ayol obrazi” (2012) nomli asarida Zulfiya she’rlarida ayol qalbining ifodasi “badiiy realizm va ruhiy tahlil uyg‘unligida” namoyon bo‘lishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, Zulfiya o‘z qahramonlarini faqat ijtimoiy rol orqali emas, balki ruhiy olamdagi o‘zgarishlar orqali ochadi. M. Qosimova “Ayol ruhiyati va lirika” (2018) kitobida o‘zbek ayol shoiralarining, jumladan Zulfiya ijodining asosiy jihati sifatida “ichki monolog va hissiy ifoda kuchi”ni alohida tahlil qiladi. U shoiraning ayol qalbidagi iztirob, sog‘inch, muhabbat va sabr tuyg‘ularini obrazli ifodalash mahoratini ayol ruhiyatining nozik jihatlarini anglash bilan bog‘laydi. D. G‘anieva “Zulfiya ijodining psixologik talqini” (2020) nomli maqolasida shoiraning ruhiy tahlil usullarini batafsil o‘rganadi.

Tadqiqotchiga ko‘ra, Zulfiya lirikasida ayol psixologiyasi ko‘pincha tabiat obrazlari, ramziy manzaralar va hissiy metaforalar orqali ochiladi. Masalan, “Bahor keldi seni eslab” she’rida tabiat uyg‘onishi ayol qalbidagi sevgi hislarining jonlanishiga qiyos qilinadi. Bu, o‘z navbatida, psixologik parallelizm usulining yorqin namunasidir. G. Xo‘jayeva esa “O‘zbek ayol shoiralari ijodida ruhiy izlanishlar” (2019) nomli tadqiqotida Zulfiya ijodini boshqa zamondosh shoira – Saida Zunnunova bilan qiyoslab tahlil qiladi. Ularning har ikkisi ayolning ruhiy kechinmalarini jamiyatdagi ijtimoiy o‘zgarishlar bilan bog‘lay olganini ta’kidlaydi. Yana bir qimmatli manba sifatida Zulfiya Qurolboy qizining “Tanlangan asarlar” (1986) to‘plami ham e’tiborga loyiq. Unda shoiraning hayot falsafasi, ayolga bo‘lgan ehtiromi, insoniylik va muhabbat tushunchalariga bo‘lgan munosabati o‘z aksini topgan. Ushbu asarlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Zulfiya o‘z ijodida ayolni jamiyatning passiv a’zosi sifatida emas, balki hayotning yaratuvchisi, ezgulik manbai sifatida tasvirlaydi.

Adabiyotlarning umumiy tahlili shuni anglatadiki, ko‘plab olimlar Zulfiya ijodida ayol psixologiyasining chuqur badiiy ifodasi mavjudligini, bu ifoda esa o‘zbek lirikasining milliy ruhini boyitganini e’tirof etadilar. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotchilar ayol ruhiyatining yangi ijtimoiy kontekstda o‘rganilishi, Zulfiya merosining hozirgi ayol shaxsiyati bilan bog‘lanishi zarurligini ham ta’kidlashmoqda.

Jadval-1 Zulfiya asarlarida ayol psixologiyasining badiiy ifodasi

№	Asar nomi	Ruhiy holat	Badiiy vosita	Asosiy g‘oya
1	Ona	Mehr, sabr	Lirik monolog	Ayol – mehr va fidoyilik timsoli
2	Men seni sevaman	Sevgi, sadoqat	Tashbeh, dialog	Ayol qalbidagi sof muhabbat
3	Bahor keldi seni eslab	Sog‘inch, iztirob	Metafora	Bahor va sevgi uyg‘unligi
4	Ona yurtim	G‘urur, ehtirom	Ramz	Ayol – Vatan va ezgulik timsoli

Tadqiqot natijalari va tahlil. Zulfiya Qurolboy qizi asarlarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, shoira o‘z ijodida ayol psixologiyasini chuqur his etgan va uni tabiiy, samimiy tarzda ifodalagan. Uning she’rlarida ayol obrazlari faqat ijtimoiy yoki tashqi jihatdan emas, balki ruhiy, ichki olam orqali yoritiladi. Zulfiya ayol qalbidagi kechinmalarni, mehr, sevgi, iztirob, sadoqat kabi his-tuyg‘ularni hayotiy manzaralar va badiiy timsollar orqali tasvirlaydi. Shoiraning “Ona” she’rida ayolning mehr va fidoyiligi asosiy o‘rinni egallaydi. Bu asarda onalik tuyg‘usi, sabr va insoniy poklik ayol psixologiyasining asosiy mezoni sifatida yoritilgan. “Men seni sevaman” she’rida esa ayol qalbining sof muhabbati, ichki sokinligi va sadoqati tasvirlanadi. Zulfiya bu asarda ayolni hissiyotlarga boy, ammo irodali shaxs sifatida gavdalantiradi. “Bahor keldi seni eslab” she’rida

tabiat manzaralari bilan ayol ruhiyati o‘rtasidagi uyg‘unlik ko‘rsatilgan. Bahorning uyg‘onishi ayol qalbidagi sevgi va hayot quvonchining ramziga aylanadi. Shoira bu orqali ayol his-tuyg‘ularining tabiat bilan chambarchas bog‘liqligini ko‘rsatadi. “Ona yurtim” she’rida esa ayol obrazi Vatan va millat timsoli bilan birlashtiriladi. Bu yondashuv Zulfiya ijodida ayol psixologizmi faqat shaxsiy kechinmalar darajasida emas, balki ijtimoiy-ma’naviy darajada ham namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, Zulfiya Qurolboy qizi ijodida ayol ruhiy olamining talqini uch asosiy yo‘nalishda ifodalanadi:

- **Shaxsiy ruhiyat** – sevgi, sog‘inch, sadoqat kabi individual hislar orqali.
- **Ijtimoiy-axloqiy ruhiyat** – onalik, mehr, fidoyilik timsollari orqali.
- **Ma’naviy va falsafiy ruhiyat** – ayolning hayot, vatan va ezgulik haqidagi qarashlari orqali.

Shoira ayol psixologiyasini o‘rganishda psixologik realizm, lirizm va ramziy ifoda usullaridan mohirona foydalangan. Uning she’rlarida ayolning ichki dunyosi juda nozik, ammo kuchli hissiyotlar bilan boyitilgan. Shu bois Zulfiya ijodi o‘zbek adabiyotida ayol ruhiyatini eng chuqur tahlil qilgan badiiy manbalardan biri hisoblanadi.

Xulosa. Zulfiya Qurolboy qizi o‘zbek adabiyotining eng yirik ayol shoiralaridan biri sifatida ayol ruhiyatini chuqur badiiy tahlil qilishda muhim o‘rin egallaydi. Uning she’rlarida ayol obrazlari hayotiy tajriba, ichki hissiyot va ruhiy izlanishlar asosida yaratiladi. Shoira ayolning sevgi, sadoqat, onalik, fidoyilik kabi fazilatlarini nafaqat shaxsiy, balki jamiyat va millat hayoti bilan bog‘liq holda yoritadi. Zulfiya ijodi shuni ko‘rsatadiki, ayol psixologizmi insoniyat ruhiyatining ajralmas qismi sifatida insoniylik, mehr va ezgulikning manbai bo‘lib xizmat qiladi. Shoiraning badiiy uslubi, lirizmi va ramziy ifodasi orqali ayol qalbining nozik jihatlari, ichki ziddiyatlari va orzulari o‘ziga xos tarzda ochib beriladi. Shunday qilib, Zulfiya Qurolboy qizi asarlarida ayol psixologizmi – bu shunchaki hissiy ifoda emas, balki ayolning ruhiy mustaqilligi, ma’naviy kuchi va hayotga bo‘lgan ijodiy qarashining badiiy aksidir. Uning ijodi bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, zamonaviy o‘zbek adabiyotida ayol obrazining chuqur tahlilida muhim manba bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zulfiya. **“Yuragim senga bag‘ishlarim”.** – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1981.
2. Zulfiya. **“Saylanma”.** – Toshkent: “Sharq” nashriyoti, 1999.
3. Karimov I.A. **“Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”.** – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Xudoyberdiyeva M. **“Zulfiya lirikasi va ayol obrazining badiiy talqini”** // O‘zbek tili va adabiyoti jurnali, 2015, №4.
5. Shodmonova G. **“O‘zbek ayol shoiralari ijodida ruhiy holat tasviri”.** – Toshkent: Fan, 2017.

6. Omonullayeva N. **"Ayol obrazi tasvirining o'zbek adabiyotidagi taraqqiyoti".** – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2019.